

УДК 338.4

В. В. Россоха,

д. е. н., професор, головний науковий співробітник відділу економіки регіонального розвитку та прогнозування, ННЦ "Інститут аграрної економіки"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9208-8948>

О. М. Нечипоренко,

д. е. н., заступник директора з наукової роботи, ННЦ "Інститут аграрної економіки"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1080-5633>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.1.3

ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА: МОЖЛИВОСТІ І ОБМЕЖЕННЯ

V. Rossokha,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Researcher of the Department of Economics of Regional Development and Forecasting, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economy"

O. Nechiporenko,

Doctor of Economic Sciences, Deputy Director on Scientific Work, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economy"

FORECASTING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF AN AGRICULTURAL ENTERPRISE: OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS

Досліджено можливості і проблеми ефективного функціонування підприємства державної форми власності із земельною ділянкою за умови купівлі робіт і послуг на виконання технологічних процесів виробництва. Запропоновано методичний підхід для визначення ціни придбання виробничих ресурсів, послуг сторонніх організацій на виконання технологічних процесів та робочої сили. За даними технологічних карт встановлено обсяги ресурсів на вирощування, збирання і транспортування врожаю запропонованих для вирощування сільськогосподарських культур. Визначено економічну ефективність виробництва кожної культури та господарської діяльності підприємства загалом. З'ясовано, що збільшення в структурі посівних площ частки високорентабельних культур підвищує витрати виробництва на 1,1% і збільшує дохід підприємства з 1 га земельної площі на 22,8%. Окреслено проблему фінансового забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства. Обґрунтована можливість ефективного господарювання підприємства при залученні до використання своїх земельних ресурсів сторонніх організацій і найманих працівників для виконання технологічних операцій.

Possibilities and problems of effective functioning of a state-owned enterprise with an agricultural plot of land on the condition of purchase of works and services for the implementation of technological processes of production of crop production were investigated. The essence and limiting factors of forecasting and evaluation of economic efficiency are methodologically substantiated. A methodical approach is proposed for determining the purchase price of production resources, services of third-party organizations for the implementation of technological processes, and labor force. The amount of resources for growing, harvesting and transporting the crop of agricultural crops offered to the enterprise is determined by the resource-cost method based on the data of technological maps. It was established that in the structure of production costs, the largest share is occupied by material resources. Based on the forecast of production costs and revenue from the sale of products and indicators of income per unit of land area and the level of profitability, the economic efficiency of the production of each culture and economic activity of the enterprise have determined. During the production

cycle, the company's income from 1 hectare of cultivated land is UAH 11,550 with a production profitability of 58.6%. It was found that an increase in the share of highly profitable crops in the structure of sown areas increases production costs and changes their structure. With an increase in production costs by 1.1%, the company's income from 1 hectare of land area is UAH 14186, the profitability of production is 71.2%, which is 22.8% and 12.6 p. higher, compared to the first production option. The forecasting of production activity proved the possibility of effective management of the enterprise when attracting third-party organizations and hired workers to its land resources to perform technological operations. Financing the production process becomes a problem; payment of material resources, execution of technological operations to third-party organizations and hired workers. When leasing land, the enterprise can accumulate financial resources for the purchase of material and technical means of production and the purchase of works and services.

Ключові слова: підприємство, виробництво, витрати, дохід, економічна ефективність.
Key words: enterprise, production, costs, income, economic efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Притаманні сільськогосподарським підприємствам характерні особливості зумовлені територіальним розміщенням, природними умовами, організаційно-правовими формами господарювання, рівнем забезпеченості земельними, трудовими, фінансовими та матеріально-технічними ресурсами. Прояв цих особливостей окреслюється спеціалізацією, структурою, масштабом та конкурентоспроможністю виробництва. Ці чинники комплексно й опосередковано впливають на економічну ефективність господарювання. Відповідно вимір економічної ефективності здійснюється комплексом часткових та інтегральних показників.

Оскільки основним ресурсом (засобом) виробництва у сільському господарстві виступає земля, то інші ресурси (основні й оборотні засоби) долучаються до неї для дотримання технології вирощування сільськогосподарських культур. Відповідно результати діяльності аграрних підприємств визначаються такими показниками економічної ефективності використання земельних ресурсів, як виробництво продукції у натуральних і грошових одиницях та витрати й доходи на одиницю земельної площі. За цими критеріями визначається також ефективність сільськогосподарських підприємств. Водночас вони впливають на ринкову вартість земельних ділянок та плату за оренду угідь. При цьому важливе значення має вплив на економічну ефективність підприємства таких чинників, як площа землі в обробітку та структура виробництва сільськогосподарських культур, що й зумовлює доцільність дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми економічної ефективності висвітлюються у працях багатьох вітчизняних і за-

кордонних вчених. При розробленні теоретичних засад ефективності В. Андрійчук акцентує увагу на економії використання ресурсів виробництва, особливо лімітованих [1]. В. Мацибора схиляється до високої результативності використання живої й уречевленої праці в засобах виробництва [2]. Г. Черевко та ін. наголошують на дієвості вкладених у певну діяльність витрат для одержання бажаних результатів [3, с. 275—276]. М. Грещак та ін. підкреслюють комплексне відображення кінцевих результатів використання засобів виробництва й робочої сили (працівників) за певний проміжок часу [4, с. 449].

Серед закордонних вчених В. Парето визначає ефективний стан економіки за зміною структури випуску продукції, що виробляється [5]. М. Фаррелл для визначення ефективності порівнює фактичний вихід продукції з максимально можливим за даної кількості ресурсів [6]. Чарнс, Купер і Родер вимірюють ефективність виробництва винайденням ними способом одночасного врахування різних вхідних параметрів (ресурсів) і вихідних параметрів (результатів) [7].

Серед прикладного вітчизняного доробку, різноманітність змісту завдань оцінки ефективності на різних рівнях господарської ієрархії і їх взаємозв'язок з результатами проведених досліджень та інформаційним забезпеченням обґрунтовує О. Нечипоренко [8]. Види і критерії ефективності виробництва продукції рослинництва розглядають Є. Павлова, І. Приходько, І. Своднін [9]. Комплексний аналіз економічної ефективності сільськогосподарського виробництва здійснює С. Надвиничний [10]. Пріоритетні фактори впливу на ефективність виробництва зернових культур та напрями її подальшого підвищення визначають С. Черемісіна, В. Россоха [11]. Проаналізовані праці присвячені розв'язанню важливих проблем результативності виробництва, проте поза їх ме-

жами залишилося дослідження впливу структури і масштабу виробництва на економічну ефективність сільськогосподарського підприємства, що актуалізує науковий пошук у цьому напрямі.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Обґрунтування потенційної прибутковості господарювання на землі за умови купівлі робіт і послуг на виконання технологічних операцій орендованою технікою та залучення найманої праці для виробництва продукції.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Висвітлення сутності поняття економічної ефективності здійснено за допомогою використання монографічного методу. Для проведення дослідження обрано розміщене у зоні Степу аграрне підприємство державної форми власності з пропозицією вирощування характерних для регіону сільськогосподарських культур. Визначення цін на матеріальні ресурси, роботи і послуги для виконання технологічних операцій, оплати праці найманих працівників та вирощену продукцію проведено за середньозваженою величиною цінового простору по регіону за формулою

$$P_g = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n P_i} \quad (1),$$

де P_g — ціна (насіння, добрива, засобу захисту рослин, пального, технологічної операції, людино-години найманого працівника), грн; P_i — ціни, що склалися на ринку матеріальних і трудових ресурсів у регіональному ціновому просторі, грн.

Нормативні витрати ресурсів на виконання робіт та урожайність сільськогосподарських культур встановлено за технологічними картами, які розроблені у відділі економіки регіонального розвитку та прогнозування Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки". Обсяги споживання ресурсів на вирощування сільськогосподарських культур для виробництва продукції розраховано ресурсно-витратним методом за формулою

$$V_g = P_g \cdot V_i \quad (2),$$

де V_g — обсяг витрат на насіння, засоби захисту рослин, пальне, технологічні операції, оплату найманих працівників, грн; V_i — обсяги споживання ресурсу виробництва, кг, л, люд.год.; проведення технологічних операцій з

підготовки ґрунту, догляду за посівами, збору врожаю, транспортування продукції, га, т.

Оцінювання впливу зміни структури виробництва сільськогосподарських культур на економічну ефективність підприємства проведено за розрахунково-конструктивним методом. Для наочного відображення розрахункових показників і отриманих результатів дослідження використано табличний метод.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Термін "ефективність" походить від терміну "ефект" (лат. effectus) — виконання, результат, наслідок певних причин, заходів, дій; економічна ефективність тлумачиться як ступінь віддачі виробництва [12, с. 243]. В контексті причинно-наслідкових зв'язків економічна ефективність являє собою наслідок (результат) витрат (ресурсів), що його спричинили. Для її виміру потрібно мати кількісно виражені ефект (результат) і ресурси (витрати), які порівнюються між собою. При цьому використовують ресурсний, витратний та ресурсно-витратний (за якого саме й порівнюється економічний ефект) підходи.

За кількісним виміром ефективність — це досягнення максимального ефекту за мінімальних витрат ресурсів. Вона має зміст за наявності мети та її досягнення. Оскільки метою виробництва є віддача сукупності витрат, які беруть участь у виробничому процесі, то метою ефективності — забезпечення дохідності для здійснення простого й розширеного відтворення основних і оборотних засобів виробництва. З його досягненням пов'язана сутність економічної ефективності виробництва.

Проте один і той же ефект можна отримати різними способами виробництва, комбінації та рівня використання ресурсів (витрат), як і однакові ресурси (витрати) виробництва різних підприємств можуть дати різний ефект. Очевидно, що треба порівнювати отриманий ефект з тими ресурсами (витратами), за допомогою яких його досягнуто. Водночас на економічну ефективність виробництва у сільському господарстві впливає безліч чинників, які складно врахувати, особливо виміряти. Тому проведення досліджень економічної ефективності сільськогосподарського виробництва спирається на обмеження і опрацювання визначених чинників впливу.

Обране для прогнозування економічної ефективності сільськогосподарське підприємство (Підприємство) володіє земельними угіддями площею 11 443 га, з яких 10 039 га рілля.

Таблиця 1. Площа і структура посівів сільськогосподарських культур

Культура	Площа посіву, га	Структура посівів, %
Озима пшениця	2500	24,9
Яровий ячмінь	1200	12,0
Овес	1000	10,0
Горох	800	8,0
Кукурудза	1300	12,9
Соняшник	1200	11,9
Гречка	700	6,9
Просо	500	5,0
Багаторічні трави (еспарцет) на насіння	839	8,4
Всього	10039	100

Джерело: розробка автора.

Таблиця 2. Витрати на проведення робіт для вирощування сільськогосподарської продукції

Витрати	тис. грн	%
Матеріальні	160126,6	81,0
із них насіння	26227,1	13,3
пальне	39018,3	19,7
добрива	52436,0	26,5
засоби захисту рослин	42446,6	21,5
Купівля робіт і послуг на виконання технологічних операцій виробництва орендованою технікою	30370,4	15,4
Залучення найманої праці	7102,1	3,6
Всього витрат	197759,1	100

Джерело: сформовано за розрахунками автора.

Для річного виробничого циклу нами запропоновано характерні для регіону сільськогосподарські культури з відповідною структурою посівів (табл. 1).

Найбільшу частку в структурі посівів, що становить 67,7%, відведено традиційним для Степу зерновим і зернобобовим культурам. Соняшник

і круп'яні культури займають по 11,9% посівної площі. Багаторічні бобові трави передбачено для отримання насіння і збагачення ґрунту азотом.

За нашими розрахунками загальні витрати на проведення технологічних операцій для виробництва продукції рослинництва за даною структурою посівів становлять 197759,1 тис. грн (табл. 2).

У структурі загальних витрат виробництва продукції рослинництва матеріальні витрати становлять 81,0%, серед яких витрати на добрива, засоби захисту рослин і пальне займає 67,7%. На виконання технологічних операцій і оплату найманої праці припадає 19%.

Показники господарської діяльності Підприємства відповідно до запропонованої структури вирощування сільськогосподарських культур засвідчують отримання доходу по кожному виду виробленої рослинницької продукції (табл. 3).

Таблиця 3. Розрахункові показники господарської діяльності Підприємства

Урожайність, ц/га	Валовий збір, тонн	Ціна реалізації, грн/т	Виручка від реалізації, тис. грн	Витрати виробництва, тис. грн	Дохід, тис. грн
<i>Озима пшениця, площа 2500 га</i>					
44,1	11025	7700	84892,5	54997,5	29895,0
<i>Ярий ячмінь, площа 1200 га</i>					
33,0	3960	6907,1	27352,1	21996,4	5355,7
<i>Овес, площа 1000 га</i>					
29,0	2900	6500	18850,0	17344,0	1506,0
<i>Горох, площа 800 га</i>					
23,4	1872	7608,5	14245,4	12057,6	2187,8
<i>Кукурудза, площа 1300 га</i>					
51,5	6695	7150	47869,3	29329,3	18540,0
<i>Соняшник, площа 1200 га</i>					
23,4	2808	17904,8	50276,7	25240,0	25036,7
<i>Гречка, площа 700 га</i>					
15	1050	22000	23100,0	15223,7	7876,3
<i>Просо, площа 500 га</i>					
23,4	1170	8000	9360,0	8038,6	1321,4
<i>Багаторічні (еспарцет) трави, площа 839 га</i>					
15,0	1258,5	30000	37755,0	13532,0	24223,0
<i>Цикл ведення сільськогосподарських робіт</i>					
ВСЬОГО			313701,0	197759,1	115941,9

Джерело: сформовано за розрахунками автора.

За один цикл виконання сільськогосподарських робіт дохід Підприємства становить 115,9 млн грн при виробничій рентабельності 58,6%.

Аналіз економічної ефективності виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції показує, що найвищою дохідністю серед вирощуваних культур вирізняється еспарцет, дохід від реалізації насіння якого становить майже 29 тис. грн/га з відшкодуванням витрат в 1,8 раза (табл. 4).

За даними табл. 4, рентабельність виробництва соняшнику становить 99,2%, кукурудзи — 63,2%, озимої пшениці — 54,4%. Низьку рентабельність має виробництво вівса — 8,7%, проса — 16,4%, гороху — 18,1%.

Загалом по господарській діяльності Підприємства з вирощування сільськогосподарських культур дохід з 1 гектара земельної площі в обробі становить $115941,9/10039 = 11549$ грн.

Заслуговує на увагу потенціал підвищення дохідності Підприємства за рахунок зміни структури посіву сільськогосподарських культур (табл. 5).

Згідно табл. 5, у структурі посівів на площі 600 га розміщено ріпак, площу кукурудзи збільшено на 200 га, соняшнику — на 300 га, при зменшенні площі вівса на 800 га, а проса на 300 га.

Зі зміною структури вирощування сільськогосподарських культур загальні витрати виробництва зросли майже на 2,3 млн грн і перевищили 200 млн грн (табл. 6).

Незначні зміни, порівняно з першим варіантом виробничого циклу, спостерігаємо у структурі загальних виробничих витрат підприємства, зростання частки матеріальних витрат на 0,2% і добрива — на 0,4% при зменшенні частки витрат на насіння на 0,4% та купівлю робіт і послуг на виконання технологічних операцій виробництва на 0,2%.

За показниками господарської діяльності щодо зміненої структури виробництва дохід Підприємства має тенденцію до зростання (табл. 7).

При зростанні виробничих витрат на 1,1% дохід підприємства збільшується на 22,8%, майже на 26,5 млн грн, і становить понад 142 млн грн при рентабельності виробництва 71,2%, що на 12,6 в.п. більше у порівнянні з розглянутим першим циклом сільськогосподарської діяльності.

Таблиця 4. Показники економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції

Культура	Витрати виробництва, тис. грн	Виручка від реалізації, тис. грн	Дохід, тис. грн	Виробнича рентабельність, %	Дохід на 1 га посівної площі, грн
Озима пшениця	54997,5	84892,5	29895,0	54,4	11958
Ярий ячмінь	21996,4	27352,1	5355,7	24,3	4463
Овес	17344,0	18850,0	1506,0	8,7	1506
Горох	12057,6	14245,4	2187,8	18,1	2734
Кукурудза	29329,3	47869,3	18540,0	63,2	14262
Соняшник	25240,0	50276,7	25036,7	99,2	20863
Гречка	15223,7	23100,0	7876,3	51,7	11252
Просо	8038,6	9360,0	1321,4	16,4	2643
Еспарцет на насіння	13532,0	37755,0	24223,0	179,0	28871

Джерело: сформовано за розрахунками автора.

Таблиця 5. Змінена площа і структура посівів сільськогосподарських культур

Культура	Площа посіву, га	Структура посівів, %
Озима пшениця	2500	24,9
Яровий ячмінь	1200	12,0
Овес	200	2,0
Горох	800	8,0
Кукурудза	1500	14,9
Озимий ріпак	600	6,0
Соняшник	1500	14,9
Гречка	700	6,9
Просо	200	2,0
Багаторічні трави (еспарцет) на насіння	839	8,4
Всього	10039	100

Джерело: розробка автора.

Таблиця 6. Витрати на проведення робіт для вирощування продукції при змінній структурі виробництва

Витрати	тис. грн	%
Матеріальні	162368,5	81,2
із них насіння	25817,1	12,9
пальне	39288,9	19,7
добрива	53876,0	26,9
засоби захисту рослин	43386,6	21,5
Купівля робіт і послуг на виконання технологічних операцій виробництва орендованою технікою	30464,9	15,2
Залучення найманої праці	7188,7	3,6
Всього витрат	200022,1	100

Джерело: сформовано за розрахунками автора.

У виробництві сільськогосподарської продукції найвищою економічною ефективністю характеризується озимий ріпак. Виручка від реалізації ріпаку становить 29,5 млн грн. При витратах 10,1 млн грн отримано май-

Таблиця 7. Розрахункові показники господарської діяльності

Урожайність, ц/га	Валовий збір, тонн	Ціна реалізації, грн/т	Виручка від реалізації, тис. грн	Витрати виробництва, тис. грн	Дохід, тис. грн
<i>Озима пшениця, площа 2500 га</i>					
44,1	11025	7700	84892,5	54997,5	29895,0
<i>Ярий ячмінь, площа 1200 га</i>					
33,0	3960	6907,1	27352,1	21996,4	5355,7
<i>Овес, площа 200 га</i>					
29,0	580	6500	3770,0	3468,8	301,2
<i>Горох, площа 800 га</i>					
23,4	1872	7608,5	14245,4	12057,6	2187,8
<i>Кукурудза, площа 1500 га</i>					
51,5	7725	7150	55233,8	33841,5	21392,3
<i>Ріпак озимий, площа 600 га</i>					
23,6	1416	20834,4	29501,5	10138,2	19363,3
<i>Соняшник, площа 1500 га</i>					
23,4	3510	17904,8	62845,8	31551,0	31294,8
<i>Гречка, площа 700 га</i>					
15	1050	22000	23100,0	15223,7	7876,3
<i>Просо, площа 200 га</i>					
23,4	468	8000	3744,0	3215,4	528,6
<i>Багаторічні (еспарцет) трави, площа 839 га</i>					
15,0	1258,5	30000	37755,0	13532,0	24223,0
<i>Цикл ведення сільськогосподарських робіт</i>					
ВСЬОГО			342440,1	200022,1	142418,0

Джерело: сформовано за розрахунками автора.

же 19,4 млн грн, а з 1 гектара понад 32 тис. грн доходу (табл. 8).

Високу дохідність має насіння еспарцету, виробництво соняшнику, кукурудзи, озимої пшениці, а низьку — вівса, проса й гороху. При змінній структурі посівів сільськогосподарських культур підприємство з 1 гектара ріллі отримує (142418,0/10039) 14186 грн доходу, що на 2637 грн більше проти першого варіанта виробництва продукції рослинництва.

Варто зазначити, що за даними Держгеокадастру оренда 1 гектара державної землі становить у середньому 3,43 тис. грн на рік [2]. Отже, за оренду землі підприємство може отримати лише (10039 3,43) 34 433,8 тис. грн, що на 81 508,1 та 107 984,2 тис. грн менше.

Таблиця 8. Показники економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції при змінній структурі посівів

Культура	Витрати виробництва, тис. грн	Виручка від реалізації, тис. грн	Дохід, тис. грн	Виробнича рентабельність, %	Дохід на 1 га посівної площі, грн
Озима пшениця	54997,5	84892,5	29895,0	54,4	11958
Ярий ячмінь	21996,4	27352,1	5355,7	24,3	4463
Овес	3468,8	3770,0	301,2	8,7	1506
Горох	12057,6	14245,4	2187,8	18,1	2734
Кукурудза	33841,5	55233,8	21392,3	63,2	14262
Ріпак озимий	10138,2	29501,5	19363,3	191,0	32272
Соняшник	31551,0	62845,8	31294,8	99,2	20863
Гречка	15223,7	23100,0	7876,3	51,7	11252
Просо	3215,4	3744,0	528,6	16,4	2643
Еспарцет на насіння	13532,0	37755,0	24223,0	179,0	28871

Джерело: сформовано за розрахунками автора.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Розрахунками встановлено, що для оплати за виконання сільськогосподарських робіт Підприємству необхідно від 37,5 до 37,7 млн грн, а для проведення всіх технологічних операцій по виробництву рослинницької продукції — від 197,8 млн грн за першим варіантом до 200,0 млн грн за другим варіантом господарювання. За господарську діяльність воно отримає від 115,9 до 142,4 млн грн доходу, що на 1 гектар становить від 11,5 до 14,2 тис. грн, при рентабельності виробництва від 58,6 до 71,2%.

За наявності земельних ресурсів та можливості фінансування робіт і послуг, при нівелюванні неврахованих керованих і некерованих чинників впливу на сільськогосподарське виробництво, Підприємство може прибутково займатися виробництвом рослинницької продукції. На ринку існує багато пропозицій щодо виконання технологічних операцій по обробітку землі, сівбі, догляду за посівами, збиранню і транспортуванню врожаю.

Водночас підлягає сумніву своєчасність проведення технологічних процесів виробництва. Першочергово підприємства орендодавці використовують свої технічні засоби у власному виробництві. Лише потім вони можуть надавати їх в оренду для підвищення рівня використання. Це призведе до порушення строків проведення робіт у Підприємства орендаря, що позначиться на урожайності сільськогосподарських культур, а відповідно й на економічній ефективності виробництва.

Якщо Підприємство не має власних фінансових ресурсів для господарської діяльності, то без застави воно не зможе отримати позики в банку для ризикового аграрного виробництва.

Проте, Підприємство може на договірних засадах спільної діяльності з ресурсозабезпеченими підприємствами брати участь у виробництві своїми земельними ресурсами та управлінням процесами раціонального використання і збереження сільськогосподарських угідь. Відповідно воно буде отримувати обумовлений у договорі, але не нижчий річної орендної плати землі, дохід для придбання влас-

них матеріально-технічних засобів виробництва. Водночас подальшого дослідження потребує вплив природного чинника кліматичних змін на економічну ефективність сільськогосподарського виробництва.

Література:

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія методика аналіз: монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 292 с.

2. Мацибора В. І. Економіка сільського господарства: підруч. Київ: Вища школа, 1994. 415 с.

3. Економіка підприємства: навч. посіб. / Г. В. Черевко та ін. Львів: Априорі, 2004. 384 с.

4. Економіка підприємства: підруч. / М. Г. Грещак та ін.; вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ: КНЕУ, 2001. 528 с.

5. Струк Н. П., Струк Т. В. Економіка добробуту Вілфредо Парето як теоретична основа забезпечення високої якості життя населення. *Modern Economics*. 2019. № 1. С. 233—239.

6. Farrell M. J. The measurement of productive efficiency. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A*. 1957. № 120 P. 253—281.

7. Charnes A., Cooper W., Rhodes E. Measuring the efficiency of decision making units. *European Journal of Operational Research*. 1978. № 2. P. 429—444.

8. Нечипоренко О. М. Методологічні засади оцінювання результативності іригаційного землеробства. *Економіка АПК*. 2018. № 12. С. 76—85.

9. Павлова Г. Є., Приходьмо І. П., Своднін І. М. Ефективність виробництва продукції рослинництва як фактор забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 15, ч. 2. С. 60—63.

10. Надвиничний С. А. Методологія дослідження економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. *Економічний аналіз*. 2016. Том. 25. № 2. С. 115—121.

11. Черемісіна С. Г., Россоха В. В. Ефективність виробництва зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи підвищення. *Економіка АПК*. 2021. № 6. С. 54—67.

12. Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 сл. і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; за ред. Л. І. Шевченко. Київ: Арії, 2008. 672 с.

13. В Україні зростає вартість оренди сільськогосподарської землі. *Landlord*. URL: <https://landlord.ua/news/v-ukraini-zrostaie-vartist-orendy-silskohospodarskoi-zemli/>

References:

1. Andriychuk, V. G. (2005), *Efektivnist diyalnosti agrarnykh pidpryemstv: teoriya, metodyka, analiz: monografiya* [Efficiency of agricultural enterprises: theory, methodology, analysis: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Macybora, V. I. (1994), *Ekonomika silskogo gospodarstva: pidruchnyk* [Economics of agriculture: textbook], Vyshha shkola, Kyiv, Ukraine.

3. Cherevko, G. V. (2004), *Ekonomika pidpryemstva: navchalnyi posibnyk* [Enterprise economics: a study guide], Apriori, L'viv, Ukraine.

4. Greshhak, M. G. (2001). *Ekonomika pidpryemstva: pidruchnyk*; vyd. 2-ge, pererob. ta dop. [Enterprise economics: textbook]. KNEU, Kyiv, Ukraine.

5. Struk, N. P. and Struk, T. V. (2019), "Vilfredo Pareto's welfare economy as a theoretical basis for ensuring a high quality of life of the population", *Modern Economics*, vol. 1, pp. 233—239.

6. Farrell, M. J. (1957), "The measurement of productive efficiency", *Journal of the Royal Statistical Society. Series A*, vol. 120, pp. 253—281.

7. Charnes, A., Cooper, W. and Rhodes, E. (1978), "Measuring the efficiency of decision making units", *European Journal of Operational Research*, vol. 2, pp. 429—444.

8. Nechyporenko, O. M. (2018), "Methodological principles of evaluating the effectiveness of irrigation agriculture", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 76—85.

9. Pavlova, G. Ye., Pryhod'ko, I. P. and Svodnin, I. M. (2017), "The efficiency of crop production as a factor in ensuring the economic security of an agricultural enterprise", *Naukovy visnyk Uzhgorodskogo naci onalnogo universytetu*, vol. 15, no. 2, pp. 60—63.

10. Nadvynychnyj, S. A. (2016), "Methodology of the study of the economic efficiency of the production of agricultural products", *Ekonomichnyj analiz*, vol. 25, 2, pp. 115—121.

11. Cheremisina, S. G. and Rossokha, V. V. (2021), "Efficiency of production of grain crops in Ukraine: analysis of the current state and prospects for improvement", *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 54—67.

12. Shevchenko, L. I., Nika, O. I., Hom'yak, O. I., Dem'yanyuk, A. A. (2008), *Novyj slovnyk inshomovnykhsliv: blyz'ko 40 000 sl. i slovopoluchen* [New dictionary of foreign words: about 40,000 words. and phrases], Arii, Kyiv, Ukraine.

13. Landlord (2021), "In Ukraine, the cost of renting agricultural land is increasing", available at: <https://landlord.ua/news/v-ukraini-zrostaie-vartist-orendy-silskohospodarskoi-zemli/> (Accessed 10 Nov 2022).

Стаття надійшла до редакції 17.11.2022 р.